

מניין חוטי התכלת בציצית (בלקט ע"י שמואל גרינוולד)

נתחיל במקורות הבסיסיים ביותר. בתורה מוזכר פעמיים עניין הציצית - פעם אחת בתור "פתילים" (במדבר) ופעם אחת בתור "גדילים" (דברים).

במדבר שלח פרק ט"ו

"(ל"ז) ויאמר השם אל משה לאמר:

"(ל"ח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על

ציצת הכנף פתיל תכלת:

"(ל"ט) והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות השם ועשיתם אותם ולא תתורו

אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם:"

דברים כי תצא פרק כ"ב

"(י"א) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו:

"(י"ב) גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה:"

מילון אבן שושן:

פתיל: חוט שזור משנים או יותר מטווים.

גדיל: פיף, ציצית, קוצה של פתילי חוטים בשולי בגד או מפה וכדומה.

בעזרת הפסוקים האלה ובעזרת התורה שבע"פ ננסה אולי לראות את הדעות השונות בנוגע למספר פתילי התכלת שצריכים להיות על כל כנף.

יש שלוש שיטות:

1) שיטת רש"י ותוס': שעל כל כנף צריכים להיות 2 חוטים של תכלת ו-2 חוטים לבנים (שלאחר הקיפול זה יוצא 4 תכלת ו-4 לבן...).

2) שיטת הרמב"ם: שרק אחד מבין שמונה פתילים יהיה של תכלת. כלומר חצי חוט מתוך הארבע חוטים שעל הכנף.

3) שיטת הראב"ד: שצריך פתיל תכלת שלם מבין הארבע. כלומר 2 מתוך 8.

אבל המחלוקת לא מתחילה אצל הראשונים גם בספרי יש שני גרסאות לדבר. במקור הראשון (במדבר) הספרי סובר כמו שיטת הראב"ד (והרמב"ם), ובמקור השני (דברים) הוא מסביר

כשיטת רש"י ותוס'.

המחלוקת נובעת משינוי גרסאות על דברי ב"ש:

ספרי במדבר שלח פיסקא קט"ו

"...ועשו להם ציצית, שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים (דברים כ"ב י"ב)

מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים שלשה של

צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי.

* הרמב"ם מסביר את זה אל פי שיטתו, שחוט שהוא חצי צבוע בתכלת וחצי לבן נחשב כ"חוט תכלת" וזה הכוונה כשאומרים "רביעית של תכלת".

** בגרסה הזאת יש שיבוש בין ב"ש לב"ה (הספרי מחליף ביניהם בטעות) וכל הפרשנים מתקנים אותו.

ספרי דברים כי תצא פסקא רל"ד

"גדילים תעשה לך, למה נאמר לפי שנאמר (במדבר ט"ו ל"ח) ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו תלמוד לומר גדילים כמה גדילים נעשים אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל בית שמי אומרים מארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן..."

בגמרא מובא המחלוקת בין ב"ה לב"ש, אבל לא מוזכר כמה חוטים של תכלת צריכים לשים (בספרי ראינו שיש גירסא לב"ש שצריך לשים ג' לבן וא' תכלת) אלא רק כמה חוטים בכלל צריכים לשים על כל כנף:

תלמוד בבלי מסכת מנחות מ"א ע"ב

"ת"ר: כמה חוטין הוא נותן? ב"ש אומרים: ד', וב"ה אומרים: ג'."

תלמוד בבלי מסכת בכורות ל"ט ע"ב

"דתניא, כמה חוטין הוא נותן? ב"ש אומרים: ארבעה, וב"ה אומרים: שלשה

נביא עכשיו את המקורות של כל אחד מהשיטות (רש"י, ראב"ד והרמב"ם).

הסוברים כשיטת רש"י / תוס':

רש"י א':

רש"י מסכת מנחות דף ל"ח ע"א

"התכלת אינה מעכבת את הלבן - ואע"ג דמצוה לתת תכלת ב' חוטין בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא."

(*השיטה מקובצת מתקן שצריך שם שצריך לכתוב" ב' חוטין של תכלת ולבן ב' חוטין בציצית)

רש"י ב':

תלמוד בבלי מסכת מנחות ל"ט ע"ב

"...ורב סבר: לעולם פתיל בעינן וההיא גדילים למניינא הוא דאתא, גדיל - שנים, גדילים - ארבעה, עשה גדיל ופותלהו מתוכו..."

רש"י מסכת מנחות דף ל"ט ע"ב

"גדיל שנים - כלומר אי הוה כתיב גדיל תעשה לך משמע ב' חוטין דאין גדיל פחות משנים השתא דכתיב גדילים משמע ארבעה."

רש"י ג':

רש"י מסכת מנחות דף ל"ט ע"ב

"חוטי צמר פוטרין בשל פשתן - אותם שני חוטין של לבן אם של צמר הן פוטרין בסדין של פשתן עם התכלת ואע"ג דליכא השתא מין כנף דהוי של צמר כיון דתכלת שנים חוטין הן דתכלת עמרא נינהו ופוטר בשל פשתן דהא תכלת כתב רחמנא בהדיא לבן דצמר נמי פוטר בשל פשתן משום לבן."

רש"י ד':

רש"י מסכת מנחות דף מ' ע"ב

"ויתפרנו - בחוטי פשתן ויניח סוף החוטין התלויין שם ואחר כך יתן בה שני חוטי תכלת ויצרף אותן שנים של לבן עמהם."

תוס' א':

תוספות מסכת מנחות דף ל"ח ע"א

"התכלת אינה מעכבת את הלבן - מצוה לתת ב' חוטין תכלת וב' חוטין לבן בציצית..."

תוס' ב'. (הפעם זה שיטת ר"ת)

תוספות מסכת מנחות דף ל"ח עמוד ב'

"...ואומר ר"ת דעכשיו שנותנין ד' חוטין ב' משום לבן וב' משום תכלת וכופלן לשמונה..."

תוס' ג'.

תוספות מסכת מנחות דף מא ע"ב

"בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקונטרס הפתיל יהא ארבע נמצא הגדיל שנים ורבינו תם פירש דאגדיל קאי והענף שמנה הרי שנים עשר וכן אנו נוהגין וכן משמע בספרי בפרשת כי תצא גדילים למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט א' בפני עצמו ת"ל גדילים כמה גדיל נעשית אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל ובית שמאי אומרים מארבע חוטין של תכלת וארבעה של לבן על ארבע ארבע אצבעות משמע דאגדיל קאי והקונטרס נמי פירש כן בל"א פרק על אלו מומין (בכורות דף לט:) וכן יסד רבי שלמה ספרדי המשולשל יהא נפשל כדי אצבעות ארבע ונפשל קורא הגדיל כמו מפשילין חבלים לתוכן פרק אלו הן הגולין (מכות דף י.) וכמו אין מפשילין חבלים לתוכן דבפ' בני העיר (מגילה דף כח.)."

תוס' ד'.

תוספות מסכת בכורות דף לט עמוד ב

כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה - צריך לדקדק אם ד' בין הכל או ארבע ללבן וד' לתכלת וגם אם מיירי קודם כפילות דכי מיעיפי הוי שיתסר והוו השתא הנך ח' חוטין דעבדינן לשם לבן פירוש דכבית שמאי פסקינן בהתכלת (מנחות מא:) ואם נפסק אחד מהם פסול ואע"ג דמכשרינן דאגרדום תכלת וקם אלבן דהני כולהו לשם לבן הם וזו משמע בספרי בפרשת כי תצא דארבע חוטין לכל מין ומין קאמר דקתני התם כמה גדילים נעשות אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל בית שמאי אומרים ד' חוטין של תכלת וארבעה של לבן על ד' אצבעות והלכה כדברי בית שמאי ומיהו מהאי דהתכלת רבי ירמיה, מדיפתי רמי תמניא דאינון שתסרי מר בריה דרבינא עביד כי דידן משמע שרובם עושים כמר בריה דרבינא ושמא היה מפרש ארבע ללבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי היינו לבתר דעייפינהו דהיינו שנים מכל מין קודם שנכפלו ולפי זה מה שאנו עושין עכשיו הוי פלגא לשם לבן ופלגא לשם תכלת ומיהו שלשה דקאמרי בית הלל על כרחינו קודם שנכפלו דג' לא משכחת לאחר שנכפלו ולא הוי השתא דומיא דד' לב"ש.

עכשיו שראינו את המקורות לשיטת רש"י ותוס' נראה את

הראשונים והאחרונים שמסכימים איתם:

תשובות הגאונים החדשות - עמנואל (אופק) סימן קמא ד"ה ואשר אצלי

"למדנו שמואל בהוראתו עוד אפי' תהיה הטלית פשתן יכול להיות הלבן שהוא הציצית מצמר לבן [כי צמר לבן מין כנף הוא כמו שאמר הבריייתא הכנף מין כנף ולא ניחוש אם יהיה הצמר לבן] עם הטלית של פשתן כלאים לפי שהוא שוה לתכלת עם הצמר לבן כמו שהתכלת שהיא באמת צמר מותרת להיות בטלית של פשתן. ועל זה העיקר באה הבעיא חוטי פשתן מהו שיפטור בשל צמר, צמר (ופשתים) [בפשתים] הוא דפטר כי היכי דתכלת פטרא לבן נמי פטרא אבל של פשתן בצמר לא. וענין זאת הבעיא כך היא, כשהיו חוטי צמר לבן [ב]פשתן בודאי נאמר שהוא מין כנף, ואם חוטי פשתן יהיו בשל צמר הנקרא מין כנף כן או לא או דילמ' לא דמי לפי שחוטי צמר לבן [ב]פשתן מותרין מפני התכלת שבו שהוא צמר בפשתים והלבן והתכלת יחדיו צמר בפשתן הם, אבל כשהיה הלבן חוטי פשתן בצמר אינו עובר מעבר התכלת"

סימן קמא ד"ה ומה שאמ'

"ואם חזרה התכלת קלא אילן לא יתכן לומר ולא יהא אלא לבן שבו לפי שהלבן מן הפשתיים הוא והצמר הלבן עם הפשתיים אם לא יהיה עמו תכלת לא תחשוב במצות ציצית ויהיו החוטין ההם הצבועים בקלא אילן כלאים בסדין לפי שהוא צמר ומצוה ליכא."

(זהו ספר תשובות של גאונים מבבל)
ובכל הפיסקה הזאת הוא חוזר על התכלת ולבן בתור שווים לכל דבר ובנוסף לכך קשה על האדמו"ר מראדזין שאמר שהמטיל ציציות בסדינו יכול פשוט לא להחשיב את התכלת ואז יהיה מותר לשים בו ציצית - ואפילו אם יש קלא אילן עדיין יש 7 חוטים כשרים - ומשמע מכאן שאי אפשר לומר כן.

רבינו גרשום מאור הגולה

שיטה מקובצת (לרבינו בצלאל אשכנזי) מנחות ל"ח ע"א

עוד נכתב בעמוד זה התכלת אינה מעכבת את הלבן שבמקום שהיה שם התכלת היה מצות ציצית להיות שני חוטין של תכלת ושני חוטין של לבן והיה תוחבן בכנף וכופלן לשמנה והיה נוטל חוט אחד לבן וחוט תכלת והיה כורך ע"ג הששה ואם אין לו תכלת אינה מעכבת את הלבן אלא עושה של לבן. הכנף מין כנף שיהיו החוטין דוגמת כנף. וראיתם אותו ולא עתוב וראיתם אותם דמשמע דתרוייהו כחד דמעכבין זה את זה. אפילו תימא רבי ולא נצרכא דאינה מעכבא אלא לקדם שיכול להקדים איזה מהם שירצה אבל צריך להיות שניהם. **הרגמ"ה**.

רבינו גרשום היה מאחרוני הגאונים והיה רבו של רש"י, השיטה מקובצת מזכיר אותו הרבה על מסכת מנחות, וישנם עוד מקומות שבהם גם כתוב בפירוש שזה דעתו של רבינו גרשום וניתן לעיין שם)

ספר יראים סימן ת"א [דפוס ישן - י"ז]

"...ושמונה חוטין מגלן דתניא גדיל שנים פי' שני חוטין גדילים ארבעה פי' ד' חוטין ואמרה תורה ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת פי' תן תכלת בלבן כשיעור הלבן הלכך מי שאין לו תכלת נותן ארבעה חוטי לבן במקום תכלת..."

ספר העיטור הלכות ציצית דף ס"ז עמוד ב'

"ת"ר כמה חוטין הוא נותן בש"א ד' ב' חוטין תכלת וב' חוטין לבן וכופלן לח' והם ד' תכלת וד' לבן דדרשו גדיל גדילים אלא גדילים ב' ופתיל תכלת א' הרי הן ג' בספרא כמה גדילים אין פחות מג' כדברי ב"ה בש"א ד' חוטין של תכלת וד' של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כדברי ב"ש..."

בעל העיטור מדבר הרבה על עניין התכלת ותמיד הוא מתייחס לתכלת בתור ב' חוטים מתוך ד'. (ניתן לעיין שם ולראות בפנים)

רבינו יהונתן מלוניל (תלמיד הראב"ד ור' משה הדרשן) הלכות ציצית (נכתב על מסכת סוכה דף י"א ע"א)

"...התכלת אינה מעכבת הלבן, אע"ג דמצות ציצית שהן ד' חוטין השנים מיהן ראויין שיהיו מצמר צבועין בתכלת והשנים אחרים הם ראויין מצמר לבן דכתיב על ציצית הכנף מין כנף ומה כנף היינו לבן דכתיב פתיל תכלת דרוב הטליתות לבנים הם וקמ"ל השתא מתניתין שאם לא מצא מצמר הכשר לציץ בו אלא או כלן לבנים או כלם צבועים בתכלת יציץ טליתו במה שימצא והיינו דתני בבביתא שאם אין לו תכלת כלל מטיל לטלית מלבן, ולדברי הרב אלפאסי (הרי"ף) ז"ל דמיחייב בציצית טלית של פשתן וציצית של פשתן מפרשים של לבן דכתיב בהלכה מפשתן קאמר ולא מצמר לבן ויהיה חציו פשתן וחציו צבוע בתכלת.

רבינו יהונתן הוא כנראה מאותם חכמי לוניל ששאלו את הרמב"ם לפשר דבריו בשו"ת פאר הדור (מכיוון שהיה חי בדורו והיה ראש חכמי לוניל, ועדיין לא פסק כרמב"ם)

פסקי ריא"ז (ר' ישעיה אחרון) הלכות קטנות ציצית

"...חוטין הללו הן מקצתן לבן ומקצתן תכלת שנאמר "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת", ציצית הכנף זה הוא ממין הכנף שהוא לבן ואפילו אם היה הבגד צבוע כולו תכלת, צבע הבגד לא מעלה ולא מוריד, והרי הוא כאילו כולו לבן, ונותנין בו חוטי לבן. וכן חוטי תכלת שצריכין

ליתן על הציצית שהן ממין הכנף פתיל תכלת. ורוב המפרשים אומרים שחציין הן חוטי לבן וחציין חוטי תכלת. ורבינו משה אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת. ולא נראה שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרוס הראיות, וכן מבואר בספרי.

בדקתי בשתי גרסאות של פסקי הרי"ד ובשניהם כתוב "ולא נראה" למרות שייתכן שהתכוון ל"ולי נראה" כך שהוא טוען כפי שיטת הראב"ד, ולשונו של הרי"ד יותר ברור להבין שאמור להיכתב "ולי נראה".

ספר המכריע ערך פ"ח

"וטלית של פשתן שנהגו העולם להטיל בה ציצית של פשתן, אינו נראה לי כלל, משום דהויא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, דאמרינן בפרק התכלת: תנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחייבין, והלכה כבית הלל, אמר רבי אלעזר בר צדוק והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין, אמר רבי אם כן למה אסרוה, מפני שאינן בקיאיין. פירוש, בית שמאי לא דרשי סמוכין למשרי כלאים בציצית, ודין הציצית הוא להיותו חציו תכלת, וחציו לבן ממין הטלית, כדנפקא לן מעל ציצית הכנף, מין כנף, דהיינו לבן, ופתיל תכלת, היינו דלעביד שני חוטיין לבן ושני חוטיין תכלת, ואם יטיל תכלת בסדין של פשתן, הוו להו כלאים שלא במקום מצוה, שלא חייבה תורה תכלת אלא בטלית של צמר, ואף על גב דמצי למיעבד כולו לבן, שהרי אין התכלת מעכבת את הלבן, ונמצא שאין בו כלאים, מכל מקום עיקר ציצית בכתוב בתורה תכלת היא, והלכך ממילא שמעינן דלא דברה תורה אלא בטלית של צמר, אבל הסדין פטור הוא מדין ציצית, שכשאמרה תורה על כנפי בגדיהם, לא דברה אלא בבגד צמר, ולא בבגד פשתים. ובית הלל מחייבין, דדרשי סמוכין, ואתי עשה ודחי לא תעשה, ודין אחד יש לסדין ולטלית של צמר.

שו"ת הרי"ד סימן סא ד"ה וטלית של

"...פירוש בית שמי לא דרשי סמוכין למישרי כלאים בציצית ודין הציצית הוא להיות חציו תכלת וחציו לבן ממין התכלת כדנפקא לן מעל ציצית הכנף מין כנף דהיינו לבן ופתיל תכלת היינו דלעביד שני חוטיין לבן ושני חוטיין תכלת..."

פסקי הרי"ד (לרבינו ישעיה דטארני) הלכות קטנות ציצית.

"אמר שמואל משמיה דלוי חוטי צמר פוטרין בשל פשתן. פירוש עיקר הציצית הוא שני חוטיין לבן ממין הכנף, ושני חוטיין תכלת...."

ספר מצות גדול (רבי משה מקוצי) הלכות ציצית

כתיב "גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה" בפרשת תצא ובפרשת שלח כתוב "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם" ותניא בסיפרי, ומביאה בפרק התכלת ציצית אין לה שיעור למעלה אבל יש לה שיעור למטה. ומהו שיעורה למטה? אמר רב פפא הילכתא ארבע בתוך שלש משולשת. ארבע, פירוש חוטיין נותנין בכנף בתוך שלש אצבעות שתיים של לבן ושתיים של תכלת או ג' של לבן ואחת של תכלת כדכתיב "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" וכופלו לח' וחוט של כרך מן המניין..."

כמובן שזה גם הוכחה מסוימת לשיטת רש"י/תוס', אבל לפי שיטתו כנראה שתי השיטות נכונות. ואין הדבר מעכב.

ספר מצוות קטן (ר' יצחק ב"ר יוסף מקורביל) מצוה ל"א

"זו מצות עשה שבמלבוש לעשות ציצית דכתיב (במדבר ט"ו) ועשו להם ציצית. וכיצד הוא עושה נוטל ד' חוטיין וכופלן. ותוחבן בתחיבה בתוך הטלית בתוך ג' אצבעות מן הכנף. ובגודל משערינן. ובזמן שיש תכלת נותן ב' חוטיין תכלת וב' חוטיין לבן."

שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד (דפוס פראג) סימן תמד

והתורה אמרה פתיל תכלת דהיינו צמר צבוע בתכלת ואי ליכא תכלת יקח צמר שאין צבוע כי (הצבע) +בנדפס הצמר+ אינו מעכב אבל ציצית [אמרה] תורה. והא דאמר גדילים תעשה לך מהן היינו ביחד שני חוטי תכלת אבל היכא דא"א להטיל שניהם יחדו כגון לדידן אין לעשות ציצית אלא או מצמר דכתי' פתיל תכלת או ממינו כדכתי' הכנף מין כנף.

מרדכי הלכות קטנות סימן תתקל"ט

"... פירש רש"י ז"ל שהיו נותנין בטלית שני חוטין לבן מפני שהוא מן כנף והיה כופלן לד' וכן של תכלת. ותניא (בספרי) בית שמאי אומרים ארבע חוטין של תכלת וארבע חוטין של לבן וקיימא לן כבית שמאי..."

רא"ש הלכות ציצית (על מסכת מנחות) סימן ו'

"תנן בראש התכלת [מנחות דף לח ע"א] התכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת. פירש רש"י אף על גב דמצוה לתת ב' חוטי תכלת וב' לבן בציצית אפילו הכי אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא ולכאורה הוי משמע דאין זה מעכב את זה היינו שאם הטיל ב' חוטין מין אחד יצא כי הא דתפילין של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד. ונהגו כפירוש רש"י. וכן מוכח בפרק התכלת [דף מ ע"א] והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהים ומפרש דאסרוה גזירה משום קלא אילן פי' צבע הדומה לתכלת וכיון שאין תכלת הוי כלאים שלא במקום מצוה. ופריך לא יהא [האי] אלא לבן פי' מאי איכפת לן אי הוי קלא אילן לא יהיה חשוב (ס"א אי רמי קלא אילן לא יהא האי קלא אילן חשוב) אלא צמר לבן בעלמא ואמרינן אין לו תכלת מביא לבן (אלא) [אלמא] משמע דאי הוי לבן אין כאן אידור אפילו בטלית של פשתן אע"ג דבלאו הני דקלא אילן איכא ב' חוטי לבן. אלמא היכא דלית ליה תכלת בעי למירמי ד' חוטי לבן ומיהו יש לדחות דאע"פ דבשל חוטי לבן לחוד איכא מצות ציצית אי רמי טפי ליכא איסור כלאים דאין זה מוסיף על המצוה דגדיל שנים גדילים ארבע דדרשינן מיניה ב' חוטי לבן וב' חוטי תכלת לאו למיעוטי טפי קאתי כדאשכחן (סוכה דף לד ע"א) גבי ערבי נחל דדרשינן ערבי שנים ונהגו לשים הרבה ערבות בלולב..."

טור אורח חיים סימן י"א

"מצות ציצית בזמן שהיה תכלת מצותן שיקח ב' חוטין כפולים של צמר צבועין תכלת וב' חוטין כפולים של צמר לבן או של פשתן..."

נימוק יוסף על הרי"ף (תלמיד הר"ן) (הלכות ציצית ד"ה "התכלת אינה מעכבת...")

"התכלת אינה מעכבת וכו' - אע"ג דמצות ציצית שהם ארבע חוטין השנים מהם ראויים שיהיו מצמר צבוע תכלת והשנים מצמר לבן....."

שו"ת רדב"ז חלק ה סימן צ

(אלף תס"ג) שאלת ממני אודיעך דעתי במה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות ציצית זז"ל והתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לבדו כשר ע"כ. ומדקאמר עד הכנף משמע שלא נשאר בו כדי עניבה ואלו למטה בסוף הפרק כתב הציציות אפי' שלא נשתייר בהם אלא כדי עניבה כשר ואם נפסק החוט מעיקרו אפי' חוט אחד פסולה ע"כ וקשיא מדידיה אדידיה. ותו קשה דבגמרא משמע להדיא דבעינן דאשתייר בהו כדי עניבה. ותו דאמאי לא אמר הרב וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק התכלת ונשאר הלבן לבדו כשר דהוי רבותא טפי דמהאי טעמא לא הוצרך הרב לומר החלוקה האחרת דהיינו שאין לו לבן עושה תכלת לבדו דעיקר מצוה בתכלת וליכא למימר דדוקא היכא דאיגרודם לבן וקאי תכלת הוא דכשר אבל איפכא לא דהא כתב ז"ל התכלת אינו מעכב את הלבן:

תשובה דברים רבים ראיתי בתיקון לשון הרב ז"ל ואת כולם ישא רוח והריני אסדרם לפניך ומה שקשה לי עליהם יש מי שפירש דמה שכתב ז"ל ונפסק הלבן וכו' ונשאר התכלת לבדו כשר היינו טעמא לפי שנשאר המין האחד שלם ורבותא קמ"ל שאע"פ שלא נשאר אלא חוט

אחד כשר וכ"ש היכא דנפסק התכלת ונשאר שבעה חוטי לבן והא דבעינן כדי עניבה היינו במין אחד ואם נפסק החוט מעיקרו אפילו חוט אחד פסולה כולה האי סיפא מיירי במין אחד אבל בשני מינין אם נשאר המין האחד שלם כשרה זה תורף פירושם וקשיא לי עלה דמכשרי בחוט א' של תכלת או בחוט א' של לבן והתורה אמרה ועשו להם ציצית וחוט אחד לא מיקרי ציצית דכתיב ויקחני בציצת ראשי והתם שערות הרבה משמע. ותו דלא הוי החדוש מעין הדין דקאי עליה כיצד דעקר חדוש הדין הוא דאין אחד מעכב את חברו והחדוש לפי פירוש זה הוא שאפי' לא נשאר אלא חוט אחד כשרה ואינו מעין הדין ודוק ותשכח. ותו דזה החלוק לא אמרו ר"ת אלא להחמיר דלא מכשרין גרדומי אלא כשנשאר אחד מהמינים שלם ואנן ניקום ונימא להקל אפילו שלא נשאר בהם כדי עניבה. ותו דזה החלוק אין לו רמז בדברי רבינו ז"ל. ותו דאמרינן בגמרא דאיגרדום לבן וקאי תכלת ועלה בעי תלמודא וכמה שיעור גרדומים ומסיק דאשתייר כדי עניבה. ותו לישנא דגרדומי לא משמע דנפסקו לגמרי עד הכנף אלא שנתמעטו ומשום הכי בעי תלמודא וכמה שיעור גרדומים דפשיטא ליה דלא נפסקו לגמרי אלא שיעורא הוא דלא ידעי. עוד פירשו דאיירי הכא דנשאר בלבן כדי עניבה דהא דקאמר איגרדום לבן וקאי תכלת או איגרדום תכלת וקאי לבן היינו בדאשתייר בהם כדי עניבה וכדבעי ר' חייא דאלו איגרדום לגמרי פסול הוא וכדאמר רב אדא בר אהבה אם נפסק החוט מעיקרו פסול והרב כתב בראש הפרק דרך כלל שאם נפסק מין אחד ונשאר השני כשר ובסוף הפרק פירש דהיינו דוקא בשנשאר כדי עניבה ע"כ ולדידי האי בורכא היא דאי בנשתייר בהם כדי עניבה ציצית כשר הוא של לבן ותכלת והיכי שייך לומר אין הלבן מעכב את התכלת והלא איכא לבן דכשר בעלמא כיון דאית בהו כדי עניבה ולא נשאר התכלת לבדו ואיך יאמר הרב ונשאר התכלת לבדו. ותו דלשון עד הכנף לא משמע דנשאר כדי עניבה ואין דרך הפוסק לכתוב לשון דמשמע הפך כוונתו ויסמוך על מה שעתיד לכתוב בסוף דבריו. עוד פירשו דאיירי הרב ז"ל הכא כשנפסק מין האחד אפי' נשתייר בו פחות מכדי עניבה כשר מאחר שהמין האחד קיים בכל דהו שישתייר מהמין השני כשר ודייק לה מדכתב הרב ז"ל נפסק הלבן ונתמעט ולא כתב ונפסק מעיקרו וה"ק נפסק הלבן ונתמעט משיעור עניבה ומ"מ קצתו נשתייר ומה שכתב עד הכנף עד ולא עד בכלל כלומר שבמקום שתלוי בכנף נשאר כ"ש ע"כ. ואני אומר כי פשרה זו סברת הכרס היא שלא נמצאת לאחד מהמפרשים וקא תלי בוקי סריקי ברבינו ז"ל דמה נפשך אם המעט הזה מגין או לא אם הוא מגין הא איכא לבן ותכלת כדאקשינן לעיל ואם אינו מגין הוי כאלו נפסק מעיקרו והדרן קושיין לדוכתא ואם משום דמין השני קיים לא אמרה ר"ת אלא להחמיר ולא להקל כדאקשינן לעיל. ותו דלישנא דעד הכנף לא משמע עד ולא עד בכלל. ותו דתרי גווני גרדומי לא אשכחנא בתלמודא ומנא ליה לרב לעשות תרי גווני גרדומי ולא ראיתי ממשות בכל אלה הדרכים כי הם רחוקים מדרך הרב ז"ל. ועתה הט אזנך ושמע מה שאני סובר בדבריו ז"ל דכולה האי רישא לא מיירי אלא לאשמועינן דאין התכלת מעכב את הלבן ולא הלבן את התכלת כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו וכש"כ אם אין לו לבן עושה תכלת לבדו דעיקר המצוה הוא התכלת וגם כי הלבן מצוי ולא מבעיא היכא דמעיקרא לא נתכוון אלא לעשות מין אחד דפשיטא דאין אחד מעכב את חברו אלא אפילו היכא דנתכוון לעשות הציצית משני המינים אין אחד מעכב את חברו וכגון שהטיל בה ד' חוטי לבן כפולים וד' חוטי תכלת כפולים דהא קי"ל שיכול להטיל בה י"ו חוטין דאין לחוטין מנין מה"ת ונפסקו ונתמעטו עד הכנף ממש כשרה בשמונה חוטין של תכלת וכן איפכא והא דנקט לה הכי משום דלישנא דגמרא הוא דאגרדום של לבן וקאי תכלת אבל ה"ה איפכא ומשום דאורחיה לסדר לשונו אחר לשון הגמרא נקיט לה הכי ומשום דאיגרדום משמע דנשאר מהם כדי עניבה לפיכך הוצרך לפרש שנפסק החוט ונתמעט עד הכנף שלא נשאר מהם כלום ולא נחית הרב לפרש אם מן הגדיל אם מן הענף ולכן פסיק ותני אפילו נפסק ונתמעט עד הכנף כשרה דאין הלבן מעכב את התכלת אפי' היכא דנתכוון לעשות ציציותיו מב' מינים. וליכא לפרושי כגון שעשה ד' של (לגין) [לבן] וד' של תכלת ונפסק הלבן וקאי אארבעה של תכלת משום דנהי דכשרה מן התורה אבל מדרבנן בעינן שמונה ואי לאשמועינן דסגי בד' של תכלת או של לבן כיון שנשאר המין האחד כלו קיים ואתי מכח ציצית שלם לא הוי הכיצד מעין עיקר הדין כדאקשינן לעיל. כללא דמילתא לא איירי הרב אלא כשנשאר מנין החוטין שלם ועיקר החדושיה דסד"א כיון שנתכוון לעשות ציצית משני מינים יעכבו זה את זה קמ"ל דלא מעכבין. ואם תרצה לפרש דאיירי שהטיל בה ח' חוטין מקצתם תכלת ומקצתם לבן צריך לומר דאיירי מדינא דאורייתא דאין להם מנין מן התורה וכשרה מן התורה קאמר ולא נחית הרב השתא אלא

לענין שאין הלבן מעכב את התכלת ולא לענין מנין החוטים ומ"מ מה שכתבתי למעלה מתיישב דאית שפיר לישנא דכשרה דכשרה לגמרי משמע. ובמה שכתבתי יתורצו כל קושיותיך עיין בה:

ים של שלמה יבמות פרק א סימן ג

"...אשמעינן דמצות ציצית בשני מיני צבע, שני חוטין של תכלת, ושני חוטין של לבן, דהיינו מין הכנף, דסתמיה לבן..."
אמנם הוא מביא את זה בתור שיטת רש"י אבל הוא לא חולק על זה ומסכים עם זה. וכל שאר הפיסקא הולכת ע"פ השיטה שצריך ב' לבן וב' תכלת... (הוא מדבר שם על הצורך לשים חוטים לבנים גם בבגד שלא לבן והאם אפשר לשים פתילים אדומים בבגד אדום וכו...)

בית יוסף או"ח סימן י"א

"...ובסמ"ג (עשין כו קח:) כתוב שנים של לבן ושנים של תכלת או שלש של לבן ואחד של תכלת. ונראה דלא בעי למיחת לפלוגתא במלתא דלא נפקא לן מידי בהאי זימנא והכי קאמר פירוש ארבעה חוטין בכנף למר שנים של לבן ושנים של תכלת"

הרב יוסף קארו לא מביע פה את דעתו האישית אבל עצם העובדה שהוא לא חולק על הטור ומסכים כנראה עם שיטת הסמ"ג ששתי השיטות טובות כבר מראה שאין זה מעכב לשים כשיטת רש"י/תוס'.

לבוש התכלת (מספרי הלבושים שחיבר מוהר"ר מרדכי יפה) או"ח סימן י"ד סעיף ד'

"מנין החוטין צריכין להיות לעולם שמונה, שהם ארבע כפולין, ולא פחות. וילפינן ליה (מנחות ל"ט ע"א) מדכתיב "גדילים תעשה לך" לשון רבים ולא כתיב גדיל, ואמרינן גדיל שנים, גדילים ד', פירוש אי הוה כתיב גדיל תעשה לך, הוה משמע שני חוטין, שאין יכולין לעשות גדיל פחות משני חוטין, והשתא דכתיב גדילים משמע שני גדילים והם ד' חוטין. ובזמן שהיה תכלת, יש אומרים שהיו עושים שתי חוטין מתכלת ושתי חוטין מלבן, כמו שיתבאר בסמוך. ומסתברא כיון שציוותה התורה לעשות תכלת ולעשות לבן, יהיו שניהם שווין. ויש אומרינן שלא היו צריכין אלא פתיל אחד של תכלת מדכתיב "פתיל", משמע אחד. ואחד מן הארבעה היה חציו צבוע וחציו השני לבן שהרי לא ציוותה התורה לצובען, וסתם צמר או שאר מיני מטוה הוא לבן. והרי פתיל אחד צוותה לצבוע תכלת, ונשאר ז' חוטי לבן..."

מביא את שתי השיטות אבל הוא אומר "כמו שיתבאר בסמוך..." אז נראה גם את שאר דבריו:

סימן י"ב סעיף א' ד"ה "ולפי"

"ולפי מה שאנו נוהגין עכשיו לדקדק בשעת עשיית הציצית לתת סימן בארבע ראשים, שלעולם יביאו הארבע ראשים הללו בצד אחד מן הקשר והארבע ראשים האחרים מצד האחר, אם נפסקו שני ראשים, אפילו כולם, והם מצד אחד, כשר, אפילו לא נשאר בהן כדי עניבה מזה הצד, דהא ודאי שני חוטין הם וברי נשתייר בכל אחד הראש השני שהו יותר מכדי עניבה... וטעמא משום שהארבע חוטין כפולין שאנו עושין, היינו טעמא משום דס"ל שאנו עושין שנים מהם במקום תכלת ושנים מהם הם הלבן....."

ובהמשך דבריו הוא ממשיך לדון בציצית ומתייחס תמיד לציצית בתור שני חוטי תכלת ושני חוטי לבן. וברור מהקטע שזה דעתו.

הפרישה (על הטור סימן י"א)

"בזמן שהיה תכלת מצוותו שיקח שני חוטין וכו': דכתיב גדילים תעשה לך אין גדיל פחות משנים - גדילים ארבע והיינו שני מינים וסברא שיהיו שני המינים שווים שני חוטים מהאי מינא ושנים מהאי מינא."

ט"ז מגן דוד או"ח סימן ט' סעיף ב' הלכה ג' ד"ה "פותרין בכל מיני בגדים"

"פוטריין בכל מיני בגדים : פירוש דמן התורה בעי למצות ציצית ב' חוטין של לבן וב' חוטין של תכלת..."

אליה רבה הל' ציצית (הרב אליה שפירא ריש מתיבתא דפראג)

סימן ט' סעיף ג'

"...אבל ציצית לא אמרה תורה. והא דאמר גדילים תעשה לך מהן היינו ביחד שני חוטי תכלת..."

תכלת..."

סימן ט' סעיף ד'

"וציצית לבן וכו'. לא שהיו צריכין לזה, אלא רשאיין קאמר בהכי. ומה שכתב וכן משמע ב' חוטין לבן של צמר עם ב' חוטין של תכלת וכו'..."

שו"ת שאגת אריה דיני ציצית סימן ל' ד"ה "ונ"ל דהא וודאי תרי מילי..."

"ונ"ל דהא וודאי תרי מילי נינהו וקמ"ל בהא דתכלת אין בו משום כלאים דרישא דאפילו אם מטיל בסדין של פשתן כל הד' חוטין של תכלת שהוא צמר אין בו משום כלאים אע"ג דאין דינו אלא בב' חוטין תכלת והשאר בשני חוטי לבן של מינו סגי ליה...."

ביאור הגר"א

או"ח סימן י"א סעיף י"ב

"מנין וכו'. שם מר בריה דרבינא וכו' וע' רש"י ד"ה כדין וכמ"ש בספרי "ובית שמאי אומרים מד' חוטין של תכלת וד' חוטין של לבן והיינו אחר שכפלו תוס' מ"א ע"ב ד"ה ב"ש וקי"ל כב"ש כמו שכתב בגמרא שם ואע"ג דל"ל תכלת מטיל לבן במקום תכלת כמו שכתב שם ל"ח ע"ב אין לי תכלת וכו' וכ"מ שם מ"א ע"ב לא קתני כאן וכו' וכמו שכתב רש"י ותוס' שם במתניתין ר"פ ל"ח ע"א וכ"מ בגמרא דם מ"ס ע"א דפריך ולא יהא אלא לבן וכו'."

או"ח סימן י"ב סעיף א' "ולר"ת כו..."

"ולר"ת כו'. תוס' הנ"ל לפי' דאי איגרדום תכלת וכו' אפילו נשאר כדי עניבה וכשיטתם דנותן ד' חוטין תכלת וד' לבן וע"ש ל"ח ע"א ד"ה "התכלת" ומ' ע"א ד"ה "בש"א ארבע טעמא וכו'" וכ"ד רשי וע"ש בד"ה "מתבי טלית אין כו'" וכ"ה בספרי פ' תצא מכמה גדיל כו' ובש"א ד' של תכלת וד' של צמר כו' והלכה כב"ש וכ"פ כגמרא שם כב"ש. אבל דעת הראב"ד ששני חוטין בלבד של תכלת וששה של לבן והרמב"ם כ' דחוט א' לבד של תכלת וז' של לבן. וטעמם ממה שכתוב בספרי "ועשו להם ציצית שומע אני יעשה אותן אחד בפ"ע ת"ל גדיל מכמה גדיל אין פחות משלשה דברי ב"ה ובש"א כו' כנ"ל והביאו תוס' הנ"ל ד"ה "בש"א" מדקאמר שומע אני כו' משמע דפתיל תכלת הוא אחד לבד וגדיל לא כתיב אלא בלבן ומפרש הראב"ד חוט שלם, והרמב"ם מפרש חוט א' ממש. ועיין בתוס' ל"ח ע"א סד"ה הנ"ל כדמוכח בספרי פ' שלח ופ' כי תצא כו' וע"ש סד"ה "בש"א" הנ"ל ולכן דחקו תוס' במניין התכלת כו'. ועוד דחקו בתוס' במניין ח' חוטין דגמרא לא קאמר אלא ד' גדיל גדילים כו' ומפרשים ופתלהו מתוכו היינו שיכפלים ע"ש בד"ה הנ"ל. אבל בספרי עוד צריך עיון דבית הלל אומרים שלש ובש"א שמנה והא לא פליגי אלא בג' וד' אבל הענין כר הוא דודאי פתיל משמע אחד וכן ציצת דלבן נמי משמע אחת אבל לעולם שניהם שווים וב"ה מפרש גדיל ג' חוטין וה"ה ללבן ובש"א גדילים הוא ארבעה כמ"ש בגמ' גדיל גדילים דב"ש סובר דגדיל משמע שנים דלא כב"ה דמפרש ג' ולא דרשי לשון רבים ג"כ וה"ה בתכלת ומ"ש בגמ' ד' שלשה הכל במין אחד בלבד תכלת או לבן וכן מוכח כל הסוגיא.

שולחן ערוך הרב בעל התניא (הל' ציצית סימן ט' סעיף ד')

"י"א שאין ציצית של צמר ופשתים פוטריין בבגדים של שאר מינים אלא א"כ יהיו הציצית צמר ופשתים יחדיו דהיינו ב' חוטין תכלת וב' חוטין פשתים..."

חק נתן (רבי נתן בורגיל מטוניס) בכורות ל"ט ע"ב

"ד"ה כמה וכך משמע בספרי בפ' כי תצא גדילים למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט א' בפני עצמו ת"ל גדילים כמה גדיל נעשית אין פחות מג' חוטין כדברי

ב"ה וב"ש אומרים מד' חוטין של תכלת וד' של לבן של ארבע ארבע ארבעות משמע דאגדיל קאי ובפ' התכלת וכו' כצ"ל וכך הכי דבריהם שם בפ' התכלת ע"ש."

הרש"ש רבי שמואל שטראשון מוילנא

" בא"ד וכך משמע בספרי בפ' כי תצא גדילים למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט א' בפני עצמו ת"ל גדילים כמה גדיל נעשית אין פחות מג' חוטין כדברי ב"ה וב"ש אומרים מד' חוטין של תכלת וד' של לבן של ארבע ארבעות משמע דאגדיל קאי ובפ' התכלת וכו' כצ"ל וכך הכי דבריהם שם בפ' התכלת ע"ש."

הרש"ש מפנה אותנו לחק נתן (עיין בדיבור הסמוך דלעיל...) ושניהם סוברים כשיטת רש"י/ תוס' ופירושה מובא בהגהות וחידושים על מסכת ברכות.

העמק שאלה (הנצי"ב) על שאילתות דרב אחאי גאון פ' שלח שאילתא קכ"ז ס"ק ו'

"אמר רבה בר ר"א א"ר חוט וכו' - בגמרא איתא א"ל רב יוסף שמואל אמרה ולא רב, איתמר נמי וכו' משמע דרב חולק עלה, ומכל מקום הלכה כשמואל והרי"ף הביא מימרא זו דרבה ולא הביא הא דרב יוסף כלל, ולכאורה קשה אמאי הא כיון דשמואל אמרה ומשמע דרב חולק ואם כן הא הלכה כרב באיסורי, ועוד יש להבין סדר דברי רבינו שהרי היה לו להסמיך הא דרב פפא דבסמוך למחלוקת דב"ש וב"ה דעלה קאי הילכתא דר"פ, ואחר כך מימרא זו דרבה, והכי באמת סדרו בה"ג והרי"ף מימרא זו בפ"ע ולא אסמכו להא דב"ש וב"ה, אבל הענין מתבאר על פי אשר יבואר לפנינו אות י"א בהא דפליגי רב ורבה ב"ח, דרבה ב"ח ס"ל דחוט של תכלת אינו דומה בדינו לחוטי לבן, ורשאי להיות או כולו גדיל או כולו פתיל, ועל זה כתיב גדילים יתירה כאשר יבואר שם, ואם כן מפרש מחלוקת דב"ש וב"ה בא"א, דכולי עלמא סבירא ליה דגדיל היינו תלתא, אלא דב"ש ס"ל שהוא לבד חוט של תכלת, וב"ה ס"ל שגדיל עם חוט של תכלת, וכפילא לא ידענו כלל, ורב הוא דמפרש גדיל שנים גדילים ארבעה פי' בכפילא וזהו דמסיים עשה גדיל כמו שכתב לעיל דכופלן משום הכי הוסיף רב לומר ופותריהו מתוכו, וכפירש רש"י שחוט של תכלת הכורך במניינא דלכולי עלמא חוט של תכלת מן המנין דלטעמיה קאי דבעי להיות גדיל ופתיל כמו לבן, ממילא הוא נכלל בתוכם לכולי עלמא לאפוקי מרבה אליבא דב"ש דגדיל אינו אלא שלשה וחוט של תכלת אינו מן המנין, ומשום הכי הוויין ארבעה. ואחר כל זה מובן דהא דאמר רב יוסף דשמואל אמרה ולא רב, על כן אין הכוונה שרב חולק, אלא אדרבה רב לא הוצרך להשמיענו דהיינו מה שאמר ופותריהו מתוכו וקמ"ל שמואל אמרה דס"ל ג"כ כרב. והנה רבינו לא הביא מחלוקת דרב ורב"ח משום דעיקר מחלוקתן רק בתכלת, ורבינו לא הביא דיני תכלת כלל משום שלא היה במקומו בזמנו, להכי לא הביא גם מימרא זו דרבה אלא לסיים פירושו דלרב חוט שכורך בו מן המנין, ממילא ע"כ מתפרש טעמיהו דב"ש גדיל שנים וכו' ודלא כרב"ח, ומשום הכי אסמכא להאי מימרא להא דב"ש וב"ה, ..."

דעת סופרים על התורה (הרב חיים דב רבינוביץ) פרשת שלח פרק ט"ו מצוות ציצית

"פתיל. חוט טווי ושזור כעין פתילה. כמעשה התכלת כן מעשה הלבן, ששום הם זה לזה, אף כי אינם מעכבים זה את זה"

(ובהערות שהוסיפו על פירושו מובא המקור לדעה זו מהספרי ומהתוס' והרא"ש)

שפת אמת מסכת מנחות דף ל"ח ע"א

"נראה דפשיטא דנותן ד' שנים משום לבן ושנים משום תכלת.."

ערוך השולחן הלכות ציצית סימן ט' סעיף ב'

"הציצית צריך להיות משני מינים מחוטי לבן וחוטי תכלת כדכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ורש"י ותוס' כתבו בר"פ התכלת דבעינן שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת והרמב"ם ריש הל' ציצת כתב חוט אחד של תכלת וג' לבן והסמ"ג במצוה כ"ז כתב כשני הדעות וז"ל שנים

של לבן ושתים של תכלת או ג' של לבן ואחת של תכלת עכ"ל ומשמע דאין קפידא בזה, אבל מתוס' שם משמע דשנים לעיכובא ואמרינן שם בגמרא "...

הוא לא מחזק אף שיטה אבל הוא מדגיש שלפי שיטת הרמב"ם זה לא לעיכובא לעומת התוס' שכנראה הוא אומר שצריך ממש שיהיו החוטים שווים.

משנה ברורה סימן ט' ס"ק ז'

"בזמן הזה - פי' דבזמן שהיה תכלת שהיה צריך להטיל ד' חוטין שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת (הוא צמר צבוע בדם חלזון) והיה מתקיים עי"ז המצות ציצית כראוי התירה לנו התורה להטיל השנים של לבן בין מצמר או מפשתים בין בבגד צמר או בבגד פשתים ולהי"א שזכר רמ"א בס"א דכל מיני בגדים חייבין מדאורייתא אפילו בהם היה אז מותר לנו מן התורה ציצית של צמר ופשתים יחדיו אבל עכשיו דאין לנו תכלת נמצא דאין אנו מקיימין המצוה בשלמותה לא שרי לן כלאים"

ספר חזון איש או"ח הלכות ציצית סימן ג'

ד"ה "ל"ח ב'.."

"ויש לדקדק קצת וכו', נראה דדוקא אגרדם תכלת וקאי לבן כשר אבל נפסק חוט אחד מן התכלת וחוט אחד מן הלבן אף שנשאר כדי עניבה פסול, דבעין מין אחד קיים כולו, ולפ"ז לרבנן דלא מעכבי אהדדי, כשנותן תכלת ולבן יש כאן ב' מצוות אחת של תכלת ואחת של לבן, ואפילו אם תרצה לומר דכשאין לו אלא מין אחד נותן ד' חוטין, מכל מקום כשנותן ב' תכלת וב' לבן יש כאן ב' מצוות וכל אחת סגי לה בב' חוטין,..."

הבאתי רק ציטוט אחד מבין הרבה שנמצאים בסימן הזה.

חידושי רבנו הגרי"ז הלוי סוליביציק מנחות פרק ד' ד"ה "והנראה דבציצית"

"והנראה דבציצית ישנם שני דינים א') גדיל גדילים שיעור מנין ציצית של גדיל גדילים ואין זה שיעור מנין של קיום מצות ציצית אלא שזהו דין בחפצא שצריך שיהא גדיל גדילים וזהו שנקרא ציצית, ב') דין מנין הצריך לקיום מצות ציצית וקיום לבן וכמו כן לקיום מצות תכלת, וזהו דכתבו התוס' לעיל דמנ"ל דבעי ב' לבן וב' תכלת דלמא אגדילים קפיד קרא ואפילו חד מחד מין והשאר מהמין השני, ותירצו ב' תירוצים א' כיון דב' מינים בעי רחמנא סברא הוא שיהיו שווין, וב' פתיל תכלת כתיב ופתיל משמע תרי ולבן נמי לא פחות משנים דקדיש טפי, דלקיום מצות לבן וכמו כן למצות תכלת בעי ב' חוטין, רק דדין הוא בחפצא דבעי שיהא גדיל גדילים דאם בשעת עשיית הציצית היה גדיל גדילים כשרים אפילו איגרדום אבל שיעור הצריך לקיום המצוה ע"ז לא מהני גרדומים ולפיכך צריך שישארו שני שלמים משום ששיעור קיום במצוה הוי ב' ציצית, וזהו שהוכיחו התוס' מהא דכשר איגרדום לבן ואישתייר תכלת או איפכא..."

הגרי"ז ממשיך ומקשה על הרמב"ם ומתפלפל בסוגיא, ודעתו הסופית היא כשיטת רש"י/ תוס'. והוא מביא מספר רב של הוכחות מדין גרדומין, וכן מביא גם הגרי"ד סוליביציק הוכחות חריפות לפה ולשם ולבסוף מתרץ כמעט את כל קושיות וגם הוא סובר כשיטת רש"י ותוס'.

שו"ת שבט הלוי (מבאר את הרמב"ן) חלק א סימן ג' ד"ה איברא הרמב"ן

"איברא הרמב"ן בספר המצות בשורש תשיעי מתקשה בזה דלמה נמנו תפילין של יד ושל ראש לב' מצות ותכלת ולבן למצוה אחת, ונדחק הרמב"ן משום דתפילין של יד וראש הם ב' מעשים, משא"כ תתכלת/דתכלת/ ולבן לבישה אחת היא יע"ש. ולהנ"ל נראה, דאולי דעת הרמב"ן דמעיקר הדין תכלת אינו מעכב את הלבן היינו שמטיל באמת רק ב' חוטי לבן וא"כ תפילין וציצית הם דומין לגמרי דבלית לי' אלא חדא אינו מקיים אלא חצי מה שצותה תורה ויקשה מ"ש תפילין נמנה ב' מצות ומ"ש ציצית, ולדעת הרמב"ן י"ל באמת כס' השאג"א דעכ"פ ראוי לתכלת בעינן. ומה מאד נמתק בזה שיטת הרמב"ן במלחמות פ"ב דשבת (הובא גם

בשאג"א שם) דלב"ש גם מלבן פטור דעכ"פ ראוי לתכלת בענין דלא כס' התוס' דהרמב"ן בזה לשיטתו אזיל. ועיין לשון הרמב"ם פ"א ה"ג וה"ד מציצית ובס' קרן אורה ריש פ"ד דמנחות.

שו"ת בנימין זאב

סימן קצה ד"ה "ואל ידמה"

"...מה לך מי שעוש' ציצת לבן דעדין נשאר מהמצוה ואינה מצוה שלמה בשביל שאינו עושה אותה תכלת ותדמהו כמו מי שמניח תפילין של יד לבד או תפלה של ראש לבד דהת' בתפילין כשמניח א' מהן עש' מצוה א' ומשייר מצוה אחר דהיינו התפלה השניה אבל בציצית אפילו שאינו משים תכלת בו עושה המצוה שלימה במהות עצמותה זולת שאינה צבועה מתכלת וזה אינו מעכב את זה כדאית' ריש פרק התכלת דהתכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת דאף על גב דמצוה לתת תכלת ב' חוטין בציצית אפ"ה אין זה מעכב את זה..."

סימן קצב ד"ה מכל מקום

"...דעיקר טעם האיסור הוא דלמא אתי למירמי ביה תכלת שהוא עיקר המצוה ובכסו' לילה או אם יקרע סדינו בתוך שלש ויתפרנו בחוטי פשתן ויניח סוף החוטין התלויין שם ואח' כך יתן בה ב' חוטי תכלת ויצרף אותם ב' לבן עמהן והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי ונמצאת ציצית פסול והו' כלאים שלא במקום מצוה וכדפירש"י פרק התכלת אבל בזמן הזה שאין לנו תכלת ואין לנו היתר כלאים בציצית כלל לא שייך למגזר ולא שייך לדמותו לדבר שנאסר במנין דצריך מנין אחר להתירו..."

ספר הלכה ברורה סי' ט' סעיף ח' על סדר השולחן ערוך של הרב דוד יוסף.

"...ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת – והיינו שיש להטיל בחוטי הציצית שני חוטים של צמר הצבועים בדם חלזון..."

-----עד כאן דברי הסוברים כשיטת רש"י/תוס'-----

הסוברים כשיטת הראב"ד:

השגת הראב"ד על הרמב"ם הלכות ציצית פרק א' הלכה ו'

"א"א טעות הוא זה (שיטת הרמב"ם) אלא השנים של תכלת והששה לבנים עכ"ל."

מדרש משלי (בובר) פרשה י"א

"...ר' לוי שני עשירים גדולים היו בעולם, אחד בישראל ואחד באומות העולם, קרח בישראל והמן באומות העולם, ושניהם שמעו לנשיהם, ושניהם נפלו, קרח שמע לאשתו ונפל, הא כיצד, כשבא מבית המדרש אמרה לו אשתו מה הלכה חדש לכם משה בבית המדרש, אמר לה פירש לנו על מעשה התכלת, אמרה לו מעשה התכלת מהו, אמר לה כך דרש ואמר נאמר לי מפי הגבורה שתעשו לכם ציצית על כנפי בגדיכם, וכדי שיהא חוט אחד תכלת, שנאמר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת (במדבר ט"ו ל"ח), באותה שעה היתה משחקת ואומרת לו ראו כמה הוא יושב ומשחק בכם, תדע שכן הוא אומר על כנפי בגדיכם (במדבר ט"ו), אם עושה אני לך טלית שכולה תכלת, מה עשתה, עמדה ועשתה לו טלית שכולה תכלת, נתעטף בה ועמד לפני משה, אמר לו מה המעשה אשר עשית, א"ל אתה אמרת מעט ואני עשית הרבה..."

גם כאן יש מקום לתרץ את הרמב"ם שמדובר בחוט שחציו לבן וחציו תכלת, שלחוט כזה קוראים "חוט תכלת" למרות שרק חציו צבוע.

פירוש יונתן בן עוזיאל (שלח-קרח)

פרק ט"ו פסוק ל"ח

"...על ארבעת אנפי גוליהון דמתעטפין בהון לדריהון ויתנון על אנפא גוליתהון שזיב
דתכלתא."

במדבר ט"ז ב'

"וקמו בחוצפא ואורו הילכתא באנפוי דמשה על עיסק תיכלתא משה אמר אנא שמעית מן פום
קודשא יהא שמיה מברך דציציית יהון מן חיוור וחוטא חד דתיכלתא יהי ביה קרח וחברוי
עבדו גולייין וציצייתהון כולהון דתיכלא מה דלא פקיד ה' ומסעדין להון גובריא מבני ישראל
מאתן וחמשין אמר כלי כנישתא מערעי זמן למיטל ולמישרי מפרשין בשמהן."

משמע מדבריו שהוא מתכווין לפתיל שלם ושזור בפני עצמו ולא כשיטת הרמב"ם. למרות שיש מקום
גם לפרש את דבריו לפי שיטת הרמב"ם.

ספר מצות גדול (רבי משה מקוצי) הלכות ציצית

כתיב "גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה" בפרשת תצא ובפרשת שלח
כתוב "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם" ותניא בסיפרי, ומביאה בפרק התכלת
ציצית אין לה שיעור למעלה אבל יש לה שיעור למטה. ומהו שיעורה למטה? אמר רב פפא
הילכתא ארבע בתוך שלש משולשת. ארבע, פירוש חוטין נותנין בכנף בתוך שלש אצבעות
שתיים של לבן ושתיים של תכלת או ג' של לבן ואחת של תכלת כדכתיב "ונתנו על ציצית הכנף
פתיל תכלת" וכפולו לח' וחוט של כרך מן המניין ..."

כמובן שזה גם הוכחה מסוימת לשיטת רש"י/תוס', אבל לפי שיטתו כנראה שתי השיטות נכונות. ואין
הדבר מעכב.

בית הבחירה למאירי יבמות ה"ב

"...כמו שידוע בזמן התכלת שאחד מן הארבעה היה תכלת והוא ארוך מכלם, עד שכשהם
נכפלים היו שנים תכלת וששה לבנים..."

ספר יהל אור על הרעיא מהימנא (הגר"א מפרש את שיטת הזוהר) פרשת פנחס דף

רכ"ח ע"ב

"בת יחידתא חוליא תכלת שבציצית. והוא חוט הרביעית כדעת הראב"ד וכמש"ש שכ"ה עיקר
וכך הוא בספרי."

הגר"א מסביר כאן את שיטת הזוהר כשיטת הראב"ד (שיש מקומות שמוכן דווקא שהזוהר סובר
כשיטת הרמב"ם), ושוב אני מדגיש שהגר"א לא מביא פה את הדעה שלו, המקום היחיד שמוכח
הדעה של הגר"א הוא על הטור כמו שראינו בהוכחות לשיטת רש"י/תוס'. אולם אולי ניתן ללמוד מפה
שהגר"א גם סובר שהספרי בפרשת שלח הוא העיקר ובכך אולי הוא מחזק את שיטת הראב"ד אולם
ראינו בפירושו על הטור שסובר שהתכלת והלבן צריכים להיות שווים וצריך גדיל ללבן וגדיל לתכלת.

מאחורי דברי הראב"ד עומד הפסוק "הכנף פתיל תכלת" - משמע מזה פתיל אחד ולא יותר ופתיל זה
אחד מארבע... כמו כן הספרי על פרשת שלח מסתדר מעולה עם שיטת הראב"ד...

-----עד כאן דברי הסוברים כשיטת הראב"ד-----

הסוברים כשיטת הרמב"ם:

רמב"ם הלכות ציצית פרק א' הלכה ו'

"...ויהיה אחד משמנה החוטין חוט תכלת והשבעה לבנים..."

זוהר כרך ג (במדבר) פרשת שלח לך [דף קעה עמוד ב]

"מאי תכלת תכלית דכלא (ודאי) רבי יהודה אומר כסא הכבוד אקרי, רבי יצחק אמר שבעה כריכן דאיהי שכינתא שביעתא דכלא ודאי דהא היא מתברכא משיתא אחרנין על ידא דצדיק ואי תלת עשר תלת עשר אינון כמה דאוקמוה בתלת עשר מכילן והאי היא פתחא דכלהו, והיא חוטא חד ורשימא בגוונהא וגוונא דילה נפיק מחד נונא דאזיל בים כנרת..."

לא ברור על מה "חוטא חד" מתיחס - אם על מנין חוטים, או על חוט הכריכה.

פאר הדור (שו"ת של הרמב"ם) סימן כ"א

שאלה: שם בהלכות ציצית כיצד עושין את הציצית מתחיל מזוית הטלית וכו... עד ויהיה אחד משמונה חוטין תכלת ואחד לבן ולא ידענו מהו והך אפשר, אלא הניס תכלת והששה לבן וכו...

תשובה: יש לו לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס כל חוט וחוט בפני עצמו, וכופלו ושזרו עד שיהיו שבעה חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל תכלת אחד ולא (שניים).

חכמי לוניל לא פסקו כמו הרמב"ם למרות תשובתו ועדיין פסקו כשיטת רש"י/תוס', כמו שראינו בדברי רבינו יהונתן מלניל.

מגדל עוז על הרמב"ם פ"א הלכה ו'

כתב הראב"ד כי טעות הוא זה אלא השנים תכלת והששה לבנים, ואני אומר כי הכותב לא טעה ואדרבה נודע בשערים כי הוא נעים אמרנו ואנחנו לא ירדנו לסוף דעתו וקבלתו וכבר תמהו מזה הלשון קדומנינו ורבותינו חכמי לוניל ז"ל ושלחו אליו והשיב להם תשובה נכונה שאני מעתיקה בסמוך אות באות. (לעיל בשו"ת פאר הדור של הרמב"ם)

המגדל עוז כנראה סובר כשיטת הרמב"ם למרות שהוא לא כותב כך בפירוש וכנראה שהוא גם לא ירד לסוף דעתו של הרמב"ם.

רבינו בחיי (שלח)

רבינו בחיי על התורה מביא את שיטת הרמב"ן שצריך חוט אחד של תכלת (מתוך שמונה) אבל בביאורים עליו מתקנים אותו ואומרים שכנראה בהדפסה התבלבלו בין הרמב"ם לרמב"ן... וכנראה שרבינו בחיי הביא את שיטת הרמב"ם ולא את שיטת הרמב"ן.

האריז"ל

פרי עץ חיים (האריז"ל) שער הציצית פרק ד'
"...שהיו נוהגין בזמן שבית המקדש היה קיים, שהיה כל הציצית מן ז' חוטין לבנים, וחוט אחד היה תכלת..."

ספרא דצניעותא (האריז"ל) סוף פרק ה'

"... ארבע מלכין נפקין לקדמות ארבע. בהון תליין כענבין באתכלא צירין בהו שבעה רהיטין סהדין סהדותא ולא קיימין בדוכתייהו..."

ומבאר על זה הגר"א שפירוש הדברים פה הם:

שבעה רהיטין - הן שבעה חוטין של לבן שחוט תכלת חופה עליהן כמו שכתב ברמב"ם ז' חוטין של לבן וחוט אחד של תכלת שהוא נגד כיסוי עין..."

שלא כמו האדמו"ר מראדזין, לדעתי אין כאן הוכחה שהגר"א סובר כשיטה הזאת, הרי ראינו בביאור הגר"א על הטור, שהגר"א הכיר את שלושת השיטות ועדיין פירש שם להלכה שהתכלת והלבן שווים (כרש"י/תוס'). ופה הוא מפרש ששיטת האריז"ל הוא כשיטת הרמב"ם.

כסף משנה הלכות ציצית פרק א הלכה ו'

"יהיה אחד משמונה החוטין חוט תכלת והז' לבנים:

כתב הראב"ד א"א טעות הוא זה ... וטעמו של רבינו מדכתיב פתיל תכלת פתיל חד משמע וכ"כ בתשובה לחכמי לונל והכי משמע בספרי:

הכסף משנה לא מביע את דעתו אלא מסביר את דעתו של הרמב"ם וניתן לראות זאת בפירושו על הטור.

מגיד מישרים (של הרב יוסף קארו) פרשת קרח

ענין טענות קרח טלית שכולה תכלת ובית מלא דספרים:
"רזא דטלית שכולה תכלת ובית מלא ספרים היינו, דבעא קרח לקצץ בנטיעות בתרי גווי (בשני דרכים) חדא דבעא למימר דכיון דהנהגת העולם ע"י המלכות, לא הוה צריך לייחדא בספירות דלעילא מיניה (אם ההנהגה ע"י המלכות, אין צורך לייחודה בספירות שמעליה) והיינו "טלית שכולה תכלת" דמלכות רמיז לתכלת, ובעא למימר דכל הנהגת וכוונה דיליה לא היה אלא במלכות. ואמר ליה משה רבינו ע"ה דלא הכי, אלא טלית לבנה וז' חוטים לבנים, רמז לשבע ספירות דעלה (שעל הטלית) וחוט א' תכלת רמז למלכות..."

* (המגיד מישרים זה ספר של דברים שנאמרו לר' יוסף קארו ע"י "מגיד" - מלאך. וחשוב לציין שלא פוסקים מהמגיד מישרים - אפילו הרב יוסף קארו בעצמו לא פסק משם)

ספר קרית ספר למבי"ט על הרמב"ם מצווה כ"ה:

"... ויהיה אחד מן החוטים תכלת וארבעה לבנים דכתיב פתיל תכלת אחד ולא פתיל שנים ופתיל דכתב קרא הוא בתר דאנחינהו בטלית וכפלם לח' דהכי כתיב על ציצית הכנף פתיל ולהכי הוי פתיל אחד מח' ולא אחד מד'...."

משך חכמה (בעל האור שמח) על התורה פרשת שלח טו, לח

(רש"י במדבר פרק טו פסוק מא)

"אני ה' אלהיכם - עוד למה נאמר, כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום, לא שנעשה ונטול שר, אנו לא עושים ולא נוטלים שר, על כרחכם אני מלכם. וכן הוא אומר (יחזקאל כ, לג) אם לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם. דבר אחר למה נאמר יציאת מצרים, אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא. ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודה זרה, שאף היא שקולה ככל המצות, וכן הוא אומר בעזרא (נחמ"ט, יג - טו) ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם, ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי: פתיל תכלת - על שם שכול בכורות. תרגומו של שכול תכלא. ומכתם היתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לצבע רקיע המשחיר לעת ערב. ושמונה חוטים שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים:"

"פתיל תכלת וכו'- ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים - רש"י. והוא טעות סופר וצריך להיות ושבעה חוטים שבה כנגד שבעה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים וכו'. וסבר כשיטת הרמב"ם דשבעה חוטים של לבן וחוט אחד של תכלת ולכן פירש קודם פתיל תכלת ואח"כ אמר ושבעה חוטים (פירוש של לבן) שבה כנגד שבעת ימים. וכל אלה דברי ר' משה הדרשן הם, וברור."

המשך חכמה מבין מדברי רש"י שר' משה הדרשן סובר כשיטת הרמב"ם והדברים מאוד תמוהים והביאור של הרב קופרמן על המך חכמה אומר בפירוש "כי אלה הסברים האמורים בהם דברי ר' משה הדרשן וליה לא סבירא ליה.
וראינו שרבינו יהונתן מלוניל (שחי בתקופת הראב"ד והרמב"ם) החשיב עצמו כתלמידו של ר' משה הדרשן (מההקדמה לפירוש רבינו על מסכת סוכה) ועדיין פסק כשיטת רש"י/תוס'.

אור שמח הלכות ציצית פרק א' הלכה ו'

"הנה שיטת רבינו שחוט אחד של צמר צובע חציו תכלת ונותנו לתוך הטלית נמצא חציו של צמר לבן וחציו של תכלת ובתשובה אמר פתיל אחד ולא שנים ובו כורך החוטים..."

בעל האור שמח מביא ראייה מכלאים, והראיה קצת דחוקה וניתן לדחותה. הבאתי את דבריו בהמשך למי שרוצה לעיין שם ולהעמיק.

תורה תמימה בראשית פרק י"ד ד"ה "ודע"

"ודע דבפרטי מצות ציצית חולקים רש"י ורמב"ם, דלרש"י צריך להטיל שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת, ולרמב"ם צריך שלושה חוטין לבן וחוט אחד תכלת, והנה אם כי אין להביא ראייה מכרעת מדברי אגדה, בכ"ז נהירין פשטות הלשון שזכה אברהם לחוט של תכלת כדעת הרמב"ם, דמדן מצות ציצית היא רק חוט אחד של תכלת, ורש"י פירש כאן לחוט של תכלת – לציצית. עכ"ל, ויתכן שהרגיש במה שהערנו, ולפי שיטתו דבעינן שני חוטין של תכלת, לכן פירש דכונת הלשון לחוט של תכלת – למצות ציצית סתם, אבל לדעת הרמב"ם יתפרש הלשון בדקדוק נמרץ."

*התורה תמימה לא מביע את דעתו האישית אבל מתייחס לעניין שהקב"ה נתן לאברהם חוט... ואומרים שזה מדבר על חוט תכלת ותפילין. והוא גם מתרץ את דברי רש"י.

-----עד כאן דברי הסוברים כשיטת הרמב"ם-----

תוספות קושיות וכו'

במדבר רבה (וילנא) פרשה י"ח

"קרח מה כתיב למעלה מן הענין (במדבר ט"ו) ועשו להם ציצית קפץ קרח ואמר למשה טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית א"ל חייבת בציצית א"ל קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה ארבע חוטין פוטרות אותה..."

מדרש תנחומא (בובר) פרשת קרח סימן ד

[ד] ויקח קרח. מה כתיב למעלה מן הענין, דבר אל בני ישראל [ואמרת אליהם] ועשו להם ציצית (במדבר טו לח), א"ל קרח למשה רבינו, משה טלית שכולה תכלת, מהו שתהא פטורה מן הציצית, א"ל משה חייבת בציצית, א"ל קרח טלית שכולה תכלת אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין פוטרינן אותה, בית שמלא ספרים, מהו שיהא פטור מן המזוזה, א"ל חייב במזוזה, א"ל כל התורה כולה רע"ה פרשיות יש בה, ואינן פוטרות את הבית, ושתי פרשיות שבמזוזה פוטרות את הבית, א"ל דברים אלו לא נצטוית עליהם, אלא מלבך את בודאם, הדה הוא דכתיב ויקח קרח.

המקורות האלו מביאים ראיות לכל שלושת השיטות (שכשאומרים ארבע חוטין פוטרות אותה האם מדובר 4 מתוך 4 שמונה? או אולי 4 מתוך 16 [ראב"ד]? או אולי 4 מתוך 32 [רמב"ם]?)

הוכחותיו של האדמו"ר מראדז'ין לרמב"ם ופריכתם:

(1) מזה שכתוב "וראיתם אותו" בלשון יחיד (ולא "וראיתם אותם") ור"מ לומד משם על התכלת משמע מזה שהתכלת הוא יחיד...

הרי בפרשת ציצית שפרשת שלח כתוב גם על הציצית בלשון יחיד "ציצת" ולא "ציציות" ואפילו נאמר בכתוב חסר. כלומר שמתייחסים שם גם לתכלת וגם ללבן בלשון יחיד. ואמנם הגמרא אומרת בפירוש שלא ניתן ללמוד מהפרשייה הזאת (שלח) לענין כמות החוטים, אלא רק מהפסוק שבפרשת כי תצא "גדילים תעשה לך".

עוד ניתן לומר ש"ראיתם אותו" מתייחס לכנף או לגדיל שיוצא מן הכנף או לחוט שאיתו כורך.

(2) ממסכת סוטה י"ז ע"א ומהלשון של הזוהר (פ' שלח קעה) שבשכר שאמר אברהם
אבינו משרוך ועד חוט נעל זכה לחוט של תכלת - וזה לשון יחיד משמע שזכה לחוט
אחד וגם מהזוהר שאומר "והוא חוטא חד"...

הלשון של חוט אחד נאמר גם לגבי תפילין - ובתפילין יש שני חוטים - אחד לתפילין של ראש
ואחד לתפילין של יד, ולמרות זאת כתוב חוט בלשון יחיד. אז ברור שהלשון שאברהם זכה
לחוט של תכלת - זה אומר שהוא זכה למצות התכלת. ואיך בכלל ניתן ללמוד מלשון יחיד
כשבכלל לא ידוע עם זה חוט אחד לכנף? או אולי לבגד? או אולי אברהם זכה שלכל צאצאיו
יהיה רק חוט אחד שאותו יצטרכו לחלוק ביניהם? הרי כתוב שהוא קיבל רק חוט אחד!
ולכן לשון היחיד כאן לא בא להעיד על מספר חוטים מסוים שצריך לשים בכל כנף, אלא הוא
צורת הכתיבה בעלמא.

(3) מנחות מ' ע"א "ת"ר סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה חייבין והלכה כדברי ב"ה... אמר
רבי א"כ למה אסרוה? ומסיק גזירה משום קלא אילן ופריך עלה - ולא יהא אלא לבן!
כלומר שרבי אומר שאסרו לשים תכלת בסדין בגלל חשש לקלא אילן ומקשים עליו
יכול להחשיב רק את הלבן והחוט עם התכלת ייחשב כחוט שנפסק ועדיין הבגד
כשר...

מתרצים את זה ע"י זה שלבסוף נפסק שיש חשש מקלא אילן.. ולא מתייחסים לפירכא! וגם
בגלל שאם מה שהוא אומר אמת אז אין בכלל בעיה בהנחת קלא אילן! שאפילו אם בן אדם
ישים קלא אילן זה לא פוסל את הציצית - שהרי זה נחשב רק כחוט אחד שנפסק, ועדיין יש
שבע, ואז הם כשרים. ומזה שאנחנו יודעים שאסור לשים קלא אילן ניתן אולי ללמוד ששיטת
הרמב"ם איננה נכונה!!!

(4) ברכות ט' ע"ב:
"מאימתי קורין את שמע השחרית? משיכיר בן תכלת ללבן... מאי בין תכלת ללבן?
אילימא בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתכלתא - הא בליליא נמי מידע
ידעי! אלא: בין תכלת שבה ללבן שבה."
ורש"י אומר:

בין תכלת שבה ללבן שבה - גיזת צמר שצבעה תכלת, ויש בה מקומות שלא עלה
שם הצבע יפה.
ותוס' מקשים על רש"י

אלא בין תכלת שבה ללבן שבה - פי' רש"י צמר הצבוע תכלת ויש מקומות שלא עלה
שם הצבע שפיר. וקשה דאמרין במנחות (מג ב ושם) ראה מצוה זו שבה תלוי מצוה
אחרת ואיזו זו ק"ש כדתנן עד שיכיר בין תכלת ללבן. ואי קאי אגיזת צמר אינה תלויה
בציצית. ועוד בלילה נמי פעמים יכולין לראות צמר שאינו צבוע כדרכו. ע"כ יש לפרש
בין תכלת שבה בציצית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטי לבן ועושין בו חוליא של
תכלת וחוליא של לבן.

והאדמו"ר מראדז'ין אומר על פירושים אלו שהם לא נכונים שהרי אם התוס' חושש
שיכיר אף בלילה למה שלא יכיר גם בין חוליא של תכלת לחוליא של לבן...
אלא לכן הכי ברור כמו הרמב"ם שאז יש קטע מעבר ואם הוא מצליח למצוא את
המקום שבו הלבן הופך לתכלת אז יוכל לקרוא ק"ש...

וזה דחוק מכיוון שאם האדמו"ר חושש שיכיר בין חוליא לחוליא בלילה ניתן לומר שיוכל להכיר
גם בין חצי החוט הלבן לבין חצי חוט התכלת (אפילו כשהם שזורים זה בזה) הרי לא אמור
להיות הבדל בהבחנה כשהם קרובים יותר אחד לשני.

(5) פרי במדבר פסקא קט"ו
נתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת [למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע
אני יעשה צמר כמות שהוא ת"ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת] טווי ושזור אין לי

אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור: ונתנו, על מקום האריג ולא על מקום הפתיל נתנה על מקום הפתיל כשרה. ר' יהודה פוסל על קרן כשרה ר' אליעזר בן יעקב פוסל לפי שאמרה תורה על ארבע כנפות כסותך ולא על שמנה:

האדמו"ר לומד מזה שצבע התכלת צריך להתחיל מהאריג ולא מהפתיל כלומר שההחלפה בין הלבן לתכלת צריך להיות בנקב ולא כשמתחילים לכרוך... ולכן זה ראייה לרמב"ם.

ואין זה ראייה כלל שהרי למדנו מזה שכל החוטים צריכים לעבור דרך הנקב שבכנף וא"א שיהיה חוט שמצטרף מאוחר יותר- לאו דוקא לענין תכלת ולבן. ואפילו לא מוזכר שיהיה חוט שמתחלף באמצע, והרי אם באמת היה מציאות של חוט באמצע היה אפילו עוד יותר סיבה להזכיר את זה בפירוש שאנשים יבינו שא"א שיהיה חוט שמתחיל אחרי הנקב... ובעקבות כך שלא כתוב שיש חוט ששזור וטווי מחציתו תכלת ומחציתו לבן משמע כנראה שאין דבר כזה.

קושיא על הרמב"ם

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צ"ו ע"ב

אמר רבי אלעזר: המוצא תכלת בשוק, לשונות - פסולות, חוטין - כשרין. מאי שנא לשונות - דאמר: אדעתא דגלימא צבעינהו. חוטין נמי, נימא: אדעתא דגלימא טוינהו! - בשזורים. שזורים נמי, נימא: אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו! - במופסקין, דכולי האי ודאי לא טרחי אינשי. - אמר רבא: וכי אדם טורח לעשות קמיע כמין תפילין? דתנן: במה דברים אמורים - בישנות, אבל בחדשות - פטור! - אמר רבי זירא לאהבה בריה, פוק תני להו: המוצא תכלת בשוק, לשונות - פסולין, חוטין מופסקין - כשרין, לפי שאין אדם טורח. - אמר רבא: ומשום דתני לה אהבה בריה דרבי זירא כיפי תלא לה? והתנן: במה דברים אמורים - בישנות אבל בחדשות - פטור!

רשי שם

במופסקין דכולי האי לא טרח - לחזור ולקשרם ולהסך אותן.

הגמרא הזאת עוסקת בנושא של אדם שמצא חוט תכלת בשוק, השאלה הוא האם החוט נעשה לשם מצוות ציצית (ואז יהיה ניתן להשתמש בו לציצית) או לא. לפי הרמב"ם ברור איך נוכל להבדיל בין חוט שנעשה לשם ציצית או לא - אם החוט צבוע רק בחציו משמע שהוא אכן נעשה לשם המצווה. ובגלל שהגמרא לא מעלה את האפשרות הזאת משמע שהאפשרות של חוט תכלת שרק חציה צבועה לא היה קיים.

הרב קאפח מתרץ שהפירוש של "מופסקין" (שהגמרא אומרת שזה אחד הסימנים לדעת אם נעשה למען ציצית או לא) זה שהצבע מופסק באמצע החוט. לא ראיתי פרשן שסובר כך (כולם אומרים שמדובר בחוט שחתוך בגודל של ציצית ואם בן אדם היה עושה את זה למען בגד הוא היה צריך לקשור את החוט וזה טירחא מרובה, לכן כנראה שזה נעשה לשם מצוות ציצית).

בעל האור שמח (הוכחה מסוימת לשיטת הרמב"ם)

הנראה קצת ראייה לשיטת רבינו מדברי הירושלמי כלאים ריש פרק ט"ז זה לשונו: "תנינן תרי כללין ולא דמיין דין לדין. תנינן אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים בין צבועים בין לבנים ותנינן אינו מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים ובלבד לבנים וכו... תמן את אמר בין צבועים בין לבנים וכו... ויעוין שם דיליף מה פשתים כברייתיה אף צמר כברייתו וכו... ויעוין בבלי בכורות דף י"ז כזה לענין ציצית. ולכאורה מה מקשה הא מוכח מדשריא רחמנא כלאים בציצית ואם תאמר דצבועים לית ביה משום כלאים אם כן מה דחיה שייך כי עביד תכלת בבגד פשתים כיון שהצמר השתנה ואינו כברייתו שרי לעשותו עם פשתים ואין לאמר דרחמנא שריא למיעבד צמר לבן לשל פשתים כמו דאמרו בריש התכלת של צמר פוטרין בשל פשתן זה אינו

דאימת אמרו דרחמנא שריא אף על גב דאפשר לקיים שניהם דוקא כיון שיש בה תכלת
דהוצרכה להדחות אצל תכלת נדחית גם אצל לבן אבל אם נאמר דבתכלת ליכא בה משום
כלאים כיון דהוא צבוע לא יהיה מותר ליתן בה לבן של צמר כיון דאפשר לקיים שניהם ולתת
בה של פשתן וכמו השתא בטלית של צמר דכתבו דאסור ליתן בה של פשתן ללבן דאפשר
לקיים בתכלת ומדכתבה רחמנא כאן היתר דכלאים בציצית מוכחא דתכלת אע"ג דצמרו צבוע
איכא משום כלאים ובפרק יו"ד מהלכות כלאים כתב רבינו ומניין שכל איסורים אילו של תורה
שהרי הוצרך הכתוב להתיר כלאים בציצית כמו וכו... שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת
ציצית אלא להתיר כלאים בציצית וכו... מכלל שחיבור כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה
וכו... ואף אנו נאמר לענין צבועין כן. ולכן מסתברא כשיטת רבינו דחוט אחד של צמר וחציו
צבוע בצבע תכלת דלצובעו כולו של תכלת אי אפשר דיהיה שני חוטין של תכלת ופתיל אחד
ולא שנים ואם כן איכא כאן כלאים מפני שחציו אינו צבוע והוא לבן והוי כלאים צמר לבן בבגד
של פשתים ודו"ק ולכן פריך מה טעמא שני ציצית מכלאים ונכון מאד דזה אין לפרש דלעולם
פסיקא לן מדשריא כלאים בציצית דכלאים אסור בצבועים. רק דפריך דאם כן בנגעים נמי
נאמר בין לבנים בין צבועים דזה אינו דהא גבי כלאים כתוב חד קרא ובגד כלאים שעטנז לא
יעלה ולא כתוב שם צמר ופשתים רק דילפינן מבגד או מלבישה דכתיב צמר ופשתים דתרי
מיני אחריני שריא וכי ידעינן מסמיכות דכלאים בציצית דאסור בשל צבועים היינו דהתורה
אסרה זה בבגד כלאים דגם צבוע מקרי כלאים אבל בנגעים דרשינן דומיא דפשתים ולא קשה
רק אם אין הכרח לאסור בכלאים צבועים שפיר פריך דנגמור מקרא דלא תלבש וכו... צמר
ופשתים דדוקא לבנים ומוכרח לאמר כדפרשני ודו"ק.

פרשנים שלא פסקו בצורה ברורה

הרי"ף ספר הלכות קטנות הלכות ציצית:

הרי"ף לא כותב במפורש מה דעתו אבל יש שני דברים שאולי יכולים להוכיח שהוא סובר
כשיטת רש"י / תוס':

- 1) בדף י"ג ע"א (בספר הלכות קטנות) הוא מביא את שיטת רב:
"... ורב סבר לעולם בעינן פתיל (זה לא מדבר על תכלת) והוא לשיעורא
הוא דאתא גדיל שנים גדילים ארבעה פתיל עשה גדיל ופותרהו מתוכו"
2) כל הפרשנים על הרי"ף סוברים כשיטת רש"י / תוס' (הרא"ש והנמוקי יוסף)
ויתרה מזאת, רבינו יהונתן מלוניל כתב בפירוש שהרי"ף סובר כשיטת
רש"י/תוס'.

ספר החינוך מצוה שפ"ו

"...וכמו שאמרו זכרונם לברכה בפרק המפלת [נדה כ"ה ע"ב], אמר רב עמרם תנא שני
ירכותיו כשני חוטין של זהורית, שני זרועותיו כשני חוטין של זהורית. והתכלת אשר עינו כעין
הרקיע ירמוז לנפש שהיא מן העליונים, ולזה רמזו באמרם [מנחות מ"ג ע"ב], מה נשתנה
תכלת מכל מיני צבועין, מפני שהתכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא
הכבוד, שנאמר [שמות כ"ד, י'], ויראו את אלהי ישראל וגו', ואומר [יחזקאל א', כ"ו], כמראה
אבן ספיר דמות כסא, ותחת כסא הכבוד מקום שנפשות הצדיקים גנוזות שם, ומפני כן אמרו
[מנחות ל"ט ע"א] שכורכין חוט התכלת על הלבן..."

בית יוסף אורח חיים סימן יא

"מצות ציצית בזמן שהיה תכלת מצותו שיקח שני חוטין כפולים של צמר צבועים תכלת וכו'.
כן כתבו רש"י והתוספות (ד"ה התכלת) בריש פרק התכלת (לח.) וכן כתבו הרא"ש (ציצית ס"ו
ו) והמרדכי (ס"ו תתקלט) וטעמם מדאמרינן בההוא פירקא (לט.) גבי גברא דמיכסי גלימא
דכולה תכלתא גדיל שנים גדילים ארבעה ופירש רש"י אי הוה כתיב גדיל תעשה לך משמע
שני חוטין דאין גדיל פחות משנים השתא דכתיב גדילים משמע ארבעה וא"ת מנלן דבעינן שני
חוטין לבן ושני חוטין תכלת דלמא לא קפיד קרא אלא דליהו ארבעה חוטי ואפילו חד מהאי
מינא ותלתא מהאי מינא כבר תירצו התוספות דכיון דתרי מיני בעי רחמנא סברא הוא שיהיו
שויים: אבל הרמב"ם כתב בפרק א' (מציצית ה"ב) ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע

וכורכין אותו על הענף וחוט זה הוא הנקרא תכלת וכתב עוד (ה"ו) ויהיה אחד משמנה החוטים חוט תכלת והשבעה לבנים והראב"ד כתב עליו טעות הוא זה אלא השנים של תכלת (והשנים) [והששה] לבן וחכמי לונז'ל שלחו להרמב"ם (מגדל עוז וכס"מ שם ה"ז, שו"ת פאר הדור סי' כא) יורנו מורנו ורבינו (הלכה) [ולמה] בתכלת יותר מבלבן שהוא מין כנף ובו מתחיל ובו מסיים (מנחות לט.) ובכריכותיו איך ימעט והשיב להם יש לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס כל חוט בפני עצמו וכופלו עד שיהיו שבעה חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל תכלת פתיל אחד ולא (פתיל) שנים ולפי שהמצוה של תכלת (שהוא) [שיהיה] הפתיל כולו תכלת לא נעשה מן הלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף מין כנף ושאר החוליא עם החוליות כולן בתכלת חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן והואיל והתחיל בו וכן כתב רבינו שמואל בן חפני ז"ל עכ"ל: והתוספות כתבו בריש פרק התכלת (שם) דבספרי (שלח פ' קטו) משמע הכי דפתיל תכלת חד חוט אלא שהם סוברים דפליג אתלמודא דידן. ובסמ"ג (עשין כו קח:) כתוב שנים של לבן ושנים של תכלת או שלש של לבן ואחד של תכלת. ונראה דלא בעי למיחית לפלוגתא במלתא דלא נפקא לן מידי בהאי זימנא והכי קאמר פירוש ארבעה חוטין בכנף למר שנים של לבן ושנים של תכלת ולמר שלשה של לבן ואחד קצתו תכלת: והשתא דליכא תכלת מטילין לבן כדתיניא בפרק התכלת (לח.) וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה כלומר הלבן את התכלת והתכלת את הלבן דברי רבי וחכמים אומרים אין מעכבין וקיימא לן כחכמים ובסימן זה (יב. ד"ה והרי"ף כתב) יתבאר בסייעתא דשמיא כמה חוטי לבן אנו צריכים להטיל עכשיו שאין לנו תכלת:"

סיכום שיטות:

רמב"ם:

הרמב"ם מסתכל על הפשט שבפסוק היחיד שמזכיר הטלת תכלת בציצית "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת", כתוב פתיל בלשון יחיד - משמע שצריך ממש רק חוט אחד מתוך התוצר הסופי - אחרי שכפלנו את החוטים - כלומר אחד מתוך שמונה. קצת מוזר מאיפה הרמב"ם בחר את השיטה הזאת מכיון שהשיטה הזאת הובאה ע"י הזוהר (יתכן שהזוהר סובר כשיטת הראב"ד) והרמב"ם לרוב לא מתחשב בתורת הנסתר. ישנם עוד כמה עניינים בציצית שהרמב"ם מתעלם מהם - דין גרדומין, שממנו ניתן ללמוד כשיטת רש"י/תוס', ומספר החוטים, שהרמב"ם אומר שאין למספר החוטים מניין מן התורה - וזה סותר גמרא מפורשת וסותר לימודים שונים (ראה שיעורי הגרי"ד על ציצית).

תורת הנסתר (הארי"זל, הזוהר וכו...) תומכת בשיטה הזאת והשיטה אף מובנת על פיה, שיהיו שבע לבנים כמניין רקיעים ואחד תכלת שהוא מעל לרקיע, וישנם עוד עניינים שמקשרים בין 7 לבן לתכלת בודד (משיצאו ממצרים ועד שאמרו שירה וכו...). המגיד מישרים (שהוא גם מבחינת תורת הנסתר) סובר כנראה גם כשיטה הזאת.

הראב"ד

שיטת הראב"ד מאוד פשוטה כתוב פתיל תכלת - משמע שצריך פתיל שלם, כמו הרמב"ם גם הראב"ד לא מתייחס בכלל לפסוק "גדילים תעשה לך" בצורה פשוטה הראב"ד מסתדר עם הספרי למרות שניתן גם לפרש את הספרי (שלח) כשיטת הרמב"ם. שיטתו מובנת יותר משל הרמב"ם בעקבות זה שאם היינו אמורים לשים חוט שזור חציו לבן וחציו תכלת היינו רואים עוד מקורות לעניין והיו דיונים בנושא (יש עניין של תעשה ולא מן העשוי אם לוקח חוט לבן וצובע את חציו תכלת וכו'). המאירי הוא הראשון היחיד שממש סובר כשיטת הראב"ד (ניתן לפרש את הארי"זל בצורה שתתאים גם לרמב"ם).

המפרשים על הפשט בתורה מסתדרים עם פירוש הראב"ד (אפילו רש"י כותב חוט של תכלת) והם עיקר התומכים בשיטת הראב"ד.

שיטת רש"י / תוס'

זוהי השיטה היחידה שמתייחסת לפסוק "גדילים תעשה לך", כמו כן הגמרא אומרת בפירוש שאת מניין החוטים לא לומדים מהפסוק "ונתנו על הציצת הכנף פתיל תכלת" אלא מהפסוק "גדילים תעשה לך". שיטתם מסתדרת גם עם פרשת ציצית שבפרשת שלח, שכתוב שם "ציצת" בלשון יחיד - האם זה אומר שצריכים אנו לשים רק חוט אחד של לבן בכל כנף? וודאי שלא! אלא לומדים מגדילים תעשה לך - שאמורים להיות שני גדילים על כל כנף (גדיל-חד, "גדילים"- שניים), גדיל אחד של תכלת וגדיל אחד של לבן, ואין גדיל פחות משתי חוטים. ובעקבות זה שכתוב "על ציצת הכנף", והרי יודעים אנו שהמילה "על" מתייחסת בהרבה מקומות בתור "בנוסף".

("לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", "ויבא אל האיש והנה עמד על הגמלים..") (בראשית כד), ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתדים העלים על הצאן עקדים נקדים וברדים" בראשית לא, "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים" בראשית לב, ויש עוד המון מקורות לעניין)

כלומר שצריך לתת בנוסף לחוטי הציצית הרגילים חוטי תכלת, וסברה שהם יהיו שווים, כלומר שגם מהלימוד שנותנים תכלת בנוסף ללבן וגם מהפסוק "גדילים" לומדים שכמות התכלת והלבן צריכים להיות שווים.

רובם המוחלט של הראשונים פוסקים כשיטה הזאת, וכמו כן כל פוסקי אשכנז סוברים כשיטה הזאת (רק פירושו של האור שמח על הרמב"ם סובר כרמב"ם מבין כל רבני אשכנז) והספרי (כי תצא) מביא את השיטה הזאת בתור שיטת ב"ש - שהלכה כמותו. ניתן ללמוד את השיטה הזאת מדין גרדומים (ציציות שנפסקו), שצריך שיהיו לפחות שני חוטים שלמים (ומותר שיהיו שני החוטים האחרים קצרים עד כדי עניבה). הגר"א מזכיר בשלוש מקומות את הנושא, הוא מסביר שהזוהר סובר כשיטת הראב"ד, ושהאריז"ל סובר כמו הרמב"ם, ובביאורו על הטור הוא אומר דבודאי התכלת והלבן צריכים להיות שווים ומביא את דעתו כשיטת רש"י ותוס'.

הסוברים כשיטה הזאת הם בעצם כל פוסקי אשכנז וכל המפרשים על הגמרא. כלומר שכנראה מובן מהלימוד בגמרא כשיטת רש"י/תוס'. כמו כן מי שנכנס לסברות (הגרי"ז, הגרי"ד, החזו"א, הגר"א על הטור וכו') סובר כשיטה הזאת.

עצם העובדה שהראשונים סוברים כשיטה הזאת גורמת לכך שברור שצריכים אנו (לפחות האשכנזים) ללכת על פיה.

כמו כן ראינו גם אצל הראי"ז שאין מספר חוטי התכלת מעכב ואצל ערוך השולחן ראינו שלפי שיטת רש"י/תוס' זה מעכב אולם לא לשיטת הרמב"ם (כלומר שהרמב"ם יסכים לכך שיטילו שני חוטים של תכלת לעומת רש"י/תוס' שישבור שבחצי חוט אדם לא יוצא ידי חובת תכלת בציצית).

נראה שהמחלוקת ביניהם היא בשאלה, מאיזה פסוק אנו לומדים מניין חוטים והאם יש את אותו פסוק גם לתכלת וללבן או שלתכלת יש לימוד משלו. הגמרא אומרת "והוא גדילים למניינא הוא דאתא גדיל שניים גדילים ארבעה..." (מנחות לט:). והשאלה שנובעת היא האם לומדים גם את מניין החוטים של התכלת מהפסוק "גדילים תעשה לך" או שמשם לומדים על מניין חוטים כללי (תכלת + לבן) ומהפסוק "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" לומדים על מניין חוטי התכלת. לעומת זאת הדעה הראשונה סוברת שמהפסוק "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" לומדים מהמילה "על" שהתכלת צריכה להיות בנוסף ללבן ולכן גם שווה לו מבחינה כמותית.